

Open Hof Culemborg, 5 januari 2025

Lezingen: Jesaja 60: 1 - 6 en Matteüs 2: 1 - 12

Voorganger: ds. Lieke Wijma

Gemeente van onze Heer, Jezus Christus,

Stelt u zich eens voor: u bent een stad. Uw huid zijn de muren, uw ogen de wachters die op de muren staan - uitkijkend naar wat er buiten de stad allemaal gebeurt, op hun hoede voor wat ze wel en niet binnen kunnen laten, uw bloedbanen zijn de straten, en alle gedachten en emoties zijn de inwoners, rondzwerfend over de straten.

Een gekke metafoor? Niet voor de bijbelschrijvers. Zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament worden steden nogal eens als mensen voorgesteld. Het idee is ook niet zo gek, lijkt me. Een stad – of dorp, of eiland – heeft haar eigen ziel. Of, als dat wat te zweverig klinkt, dan toch op z'n minst haar eigen karakter. En inwoners van concurrerende steden zijn vaak niet zo positief over het karakter van die andere stad, ooit wel eens een Rotterdammer over Amsterdam horen praten of andersom? Niet zo gek dus dat de Israëlieten de hoofdstad van hun aartsvijand, Babylon, portretteren als hoer...

Maar als in de Bijbel een stad als vrouw (het zijn gek genoeg altijd vrouwen) ten tonele wordt gevoerd, is het meestal Jeruzalem. Jesaja stelt haar bijvoorbeeld in hoofdstuk 49 voor als bittere, treurende vrouw, verlaten door haar echtgenoot, God. En in hoofdstuk 60, waar we vanmorgen enkele verzen uit hoorden, is Jeruzalem een vrouw die straalt van vreugde. In de tekst uit Matteüs is Jeruzalem een persoon die kan schrikken: 'Herodes schrok hevig, en Jeruzalem met hem.' En Betlehem wordt als stadje met een minderwaardigheidscomplex bemoedigend toegesproken: 'Jij bent zeker niet de minsten onder de leiders van Juda.'

Vanmorgen wil ik met u kijken naar de verschillende karaktertrekken van Jeruzalem, en misschien dat u zich daarbij af kunt vragen of u bij uzelf karaktertrekjes van Jeruzalem herkent.

Allereerst het Jeruzalem van Jesaja. Een vrouw op leeftijd, die nogal wat heeft meegemaakt. Een tijd lang ging het niet goed met haar. Alle nare gebeurtenissen van de afgelopen jaren begonnen ineens hun tol te eisen. Het leven had haar klap op klap op klap gegeven, en opeens was haar veerkracht op. De muren stortten in. Het was alsof al haar gedachten en emoties haar verlaten hadden, weggevoerd waren naar een vreemd land. De gedachten die nog bleven, waren piekergedachten, en af en toe stak er wat verdriet de kop op. Maar verder voelde ze zich leeg, zielloos. Haar straten waren verlaten. Ze kon niet eens meer huilen. Depressief? Burn-out? Hopeloos.

Wat is ze blij dat ze dat heeft uitgehouden. 70 jaar in haar geval, want zo lang verkeerden haar inwoners in ballingschap, zo lang verbleven ze gedwongen in Babylon, die vervloekte stad. Nu komen ze weer bij haar terug, en het is alsof er iemand het licht heeft aangedaan. Niet dat het direct allemaal fantastisch is, maar toch. Ze is blij, ze straalt, ze voelt zich met de dag sterker worden. Haar hart slaat soms van blijdschap een paar slagen over. Ze wordt een voorbeeld voor de mensen om haar heen, een voorbeeld van een sterke vrouw die het donker weer te boven kan komen. Een voorbeeld ook van de kracht die iemand uit zijn of haar geloof kan halen. Daarmee inspireert ze haar omgeving.

Datzelfde Jeruzalem, ruim vijfhonderd jaar later. Het gaat goed, nog steeds. Weliswaar is ze niet meer dezelfde zelfstandige vrouw als toen, er zijn anderen in haar leven gekomen die grotendeels de dienst uitmaken. De Romeinse overheersers, koning Herodes. Andere denkbelden, andere ideeën. Niet meer het vertrouwen op Gods kracht staat op de voorgrond, maar het handhaven van de status quo. Het dagelijks leven dat het liefst ongestoord z'n gangetje moet gaan. Het werk in huis, op bezoek bij vrienden, af en toe een goed boek lezen. En eigenlijk vindt ze het wel prettig zo. Het gaat toch goed? Maar ongemerkt heeft ze haar muren weer opgetrokken. Vijfhonderd jaar geleden maakte het vallen van die muren haar zo kwetsbaar, maar juist ook zo krachtig. Daarom kwamen al die anderen ook in drommen naar haar toe. Nu sluiten de muren, fier en trots, anderen buiten.

Geen wonder dan ook dat ze het maar niks vindt als er drie vreemde mannen aan haar poort staan. Met een vreemde vraag: 'Waar is de pasgeboren koning van de Joden?' Op het moment dat ze hen zag staan, wist ze al dat die drie vreemde mannen problemen zouden gaan opleveren. En ja hoor: op zoek naar een koning. Het kan niet anders of koning Herodes raakt daarvan van streek. Die is natuurlijk bang voor z'n eigen hachje, die duldt geen andere koningen naast hem. En Jeruzalem zelf? Zij is vooral verstoord – zo zou je het woord voor 'verschrikt' in deze tekst ook kunnen vertalen. Verstoord, want het ging eigenlijk allemaal wel lekker zo. Niet dat ze geen messias verwachtte, dat deed ze al eeuwen. Maar eigenlijk was het ook wel best zo.

Op dit punt wil ik even een stapje uit het verhaal doen, want dat 'verstoord' is hier een sleutelwoord. Dat maakt de reactie van Jeruzalem misschien ook wat begrijpelijker voor ons. Want wij houden er meestal niet zo van om gestoord te worden. Ik in ieder geval niet. Ben ik net lekker aan het werk, ik moet me haasten voor een deadline, en dan belt een vriendin die haar verhaal even kwijt wil. Ik luister wel, maar stiekem kijk ik toch steeds op de klok, want ik moet eigenlijk verder. Vraagt mijn moeder of ik zin heb om morgen met haar mee de stad in te gaan, dan twijfel ik. Ik heb wel zin, zeker, maar past het wel qua tijd? Ik heb mijn plannen al gemaakt, en als er dan iemand anders die plannen komt verstoren, zelfs al zijn het leuke plannen, dan stel ik dat lang niet altijd op prijs.

Toch is het een belangrijke vraag: laat ik me storen? Laat ik me verstoren door mijn gevoel van stress, dat aangeeft dat het me eigenlijk te veel is en ik pauze moet nemen, of misschien zelfs met bepaalde activiteiten moet stoppen? Laat ik me verstoren door een moment stilte, door een gebed, een bijbeltekst, om even uit de ratrace van het leven te stappen, of dender ik maar door? Laat ik me verstoren door een meningsverschil met iemand anders en luister ik naar wat hij of zij te zeggen heeft, of ben ik al bij voorbaat overtuigd van mijn eigen gelijk? Laat ik me verstoren door de straatkrantverkoper, neem ik even de tijd voor een glimlach en een praatje, of loop ik door omdat ik zijn ellende eigenlijk niet wil zien? Laat ik me verstoren, luister ik naar wat God mij te zeggen zou kunnen hebben?

Of, anders geformuleerd: durven we die drie vreemde mannen die aan onze poort staan binnen te laten? Dat is eng. Je ziet dat steeds weer in de praktijk gebeuren, in alle samenlevingen, in alle groepen, dat men de eigen groep probeert te beschermen door vreemde invloeden buiten de deur te houden. Wat vreemd is en nieuw, dat zorgt voor problemen en opschudding. Toch is het essentieel, omdat je anders een samenleving creëert die zichzelf verstikt, die blijft hangen in de status quo uit angst voor alles wat nieuw en anders is. In de woorden van Erik Borgman: ons overleven hangt niet af van wat wij buiten weten te houden. Het hangt af van wat we binnen durven laten.

Jeruzalem laat zich liever niet verstoren, laat liever geen vreemdelingen binnen. Het religieuze en politieke establishment is alleen maar bezig met het handhaven van de eigen positie, en doet alles wat het vraagt om die positie te behouden, ook als dat betekent dat daarvoor een kind uit de weg moet worden geruimd. Uit angst?

Herodes' wrede reactie en snode plannen springen hier natuurlijk direct in het oog en roepen verontwaardiging op. Maar de reactie van Jeruzalem is misschien wel net zo schadelijk. Zij sluit haar ogen en doet alsof er niks gebeurd is. Ook uit angst? En wanneer ruim dertig jaar later het geen drie vreemde mannen meer zijn die opschudding brengen, maar de vermeende messias zelf die als oproerkraaier de stad binnentrekt, doet ze hetzelfde. Ze kijkt de andere kant op wanneer de religieuze en politieke leiders hem gevangennemen en ter dood brengen - en begaat daarmee misschien wel haar grootste fout ooit. Niet door iets kwaads te doen, maar door niets te doen, door net te doen of er niets aan de hand is.

Maar God is er ook nog. God vindt een omweg om de angst heen, door de vreemde mannen de weg te wijzen naar de stal, en door hen te waarschuwen dat ze niet naar Herodes terug moeten keren. God vindt een weg dwars door de angst heen, met die man aan het kruis. God klopt aan onze poorten, in vreemde gedaanten. Ons overleven, ons leven, hangt af van ons antwoord op de vraag of we hem binnen durven te laten.

In de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Amen.